

Рис.

Структура семантичного простору відношення студентів до основних категорій, пов'язаних із професійним становленням

для досягнення високого рівня професіоналізму потрібно ще під час навчання прагнути до самореалізації, високих досягнень, розвитку особистісних якостей, які допоможуть у період адаптації та подальшої професіоналізації, що можливо за умови впровадження психолого-педагогічної програми розвитку компонентів професіоналізму майбутніх інженерів.

1. Петренко В.Ф. Основы психосемантики / В.Ф. Петренко. – СПб: Питер, 2005 – 480 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підр. [для студ. вищ. навч. закл.]/ М.Й. Варій. [3-тє вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
3. Серкин В.П. Методы психосемантики / В.П. Серкин. – М: Аспект Пресс, 2004. – 207 с.

ОСОБИСТІСНА АДАПТОВАНІСТЬ ФАХІВЦЯ ЯК ЗАПОРУКА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

РЕВАСЕВИЧ І.С.

Copyright © 2013

Сучасна система вищої освіти в Україні покликана створювати відповідні умови для підготовки компетентного фахівця, котрий має ставити перед собою значні цілі професійно-кваліфікаційного зростання, програмувати власний розвиток, підтримуючи самомотивацію до роботи і творчості на різних етапах життєвого шляху. Актуальність проблеми професійного самовизначення зумовлена потребою соціуму в сумлінно підготовлених кадрах, котрі володіють активністю, мобільністю, комунікабельністю, вмінням орієнтуватися у складних професійних ситуаціях. Г.П. Щедровицький розглядає самовизначення як здатність людини формувати саму себе, творити індивідуальну неповторну історію, переосмислювати власну сутність. Є.А.Клімов розуміє окреслене поняття як важливий прояв психічного розвитку, формування себе як повноцінного учасника співдружності професіоналів, а Н.С.Пряжников сутність професійного самовизначення вважає самостійне і усвідомлене знаходження сенсу виконуваної роботи і життєдіяльності загалом у конкретній культурно-історичній ситуації [2]. Отож саме професійне життя дозволяє людині реалізувати себе, розвинути власні самоактуалізаційні здібності.

Аналіз наукової літератури свідчить, що у вітчизняній психології є чимало досліджень, присвячених різноманітним психологічним аспектам професійної діяльності і професіоналізації особистості (О. Єрмолаєва, Л. Захарова, Е. Зеєр, Є. Климов, Т. Кудрявцев, С. Максименко, С. Марков, А. Маркова, Л. Мітіна, Ю. Поваренков, М. Пряжников, В. Рибалка, Д. Сьюпер, Т. Титаренко, В. Шадріков, С. Шандрюк та ін.). Успішність

фахового самовизначення, як зазначають спеціалісти [3], створює базу для встановлення рівноваги між спроможностями майбутнього працівника і вимогами професії, між ціннісними орієнтаціями суб'єкта вибору професії й особливостями конкретного професійного середовища. На думку прихильників акмеологічного підходу, шлях особистості до вершин професіоналізму має п'ять стадій: оптацію, професійну підготовку, адаптацію, власне професіоналізацію та досягнення майстерності в обраній справі [2]. Зважаючи на це і те, що постійно відбувається зміна змісту та засобів праці, саме професійна адаптація стає важливим кроком до підвищення загальної ефективності праці й розвитку особистості. Остання науковцями трактується як процес залучення молоді до трудової діяльності, що передбачає взаємодію індивіда та виробництва з метою досягнення такої відповідності між ними, яка якнайкраще забезпечує ефективну працю, згуртованість персоналу, задоволення матеріальних і духовних потреб, різнобічний розвиток особистості [5]. Виділяють два напрямки професійної адаптації: первинний, тобто пристосування молодих співробітників, які не мають досвіду професійної роботи (випускники середніх та вищих навчальних закладів); вторинний, тобто пристосування працівників при переході на нові робочі місця, посади, об'єкти. В умовах ринку зростає роль *вторинної адаптації*.

Зазвичай у традиційній науковій психологічній думці під адаптацією розуміють процес і результат активного пристосування людини до мінливого суспільного оточення за допомогою найрізноманітніших, індивідуально інтеріоризованих та екстеріоризованих, засобів (дії, вчинки, діяльність) [1; 4; 6; 7]. Відтак, організуючи психологічне пізнання, потрібно мати на увазі, що психологічному аналізу на рівні суб'єкта відповідає та ділянка понятійного поля, яка описує адаптацію як процес, а на рівні особистості – адаптацію як результат. Отож, коли мовиться про перебіг адаптаційних процесів, структуру і динаміку адаптаційної активності, то слід говорити про “адаптивність, не- чи дезадаптивність” людини як суб'єкта своєї життєдіяльності, а коли має місце оформленість психічних процесів у вигляді станів і комплексів (страх, депресія, невротизм тощо), то буде правильним уживання термінів “адаптованість, не- чи дезадаптованість” особистості [7, с.15-16].

Якщо брати до уваги результативний характер адаптації працівника в певній організації, потрібно пам'ятати, що вона відбувається поетапно. Першочергове значення має *психічна переорієнтація* особистості, яку характеризують як вироблення таких оцінок і розуміння ситуації, котрі відповідають ціннісним орієнтаціям і прийнятним нормам та еталонам поведінки нової професійної групи [4, с.46-48]. Цей етап часто включає і процеси зміни та формування нових соціальних установок, хоча у більшості випадків психічна переорієнтація залишається на рівні соціального конформізму і не призводить до суттєвих змін. На другому етапі як особистість, так і її соціально-культурне оточення, проявляють *взаємну терплячість* до цінностей, норм і форм вчинення один одного, визнаючи їх рівнозначущість. Далі відбувається процес внутрішнього прийняття індивідом основних цінностей нового виробничого доквілля, а водночас, і визнання останнім деяких ціннісних орієнтацій свого нового члена – *адаптація до середовища*. Тут процес акомодатції слугує методом розв'язання соціальних конфліктів. Повне пристосування виникає тоді, коли працівник, вливаючись у колектив, цілком відмовляється від своїх попередніх цінностей і асимілюється до певної вітакультурної ситуації – *адаптація до доквілля*. Однак слід зауважити, що знання попередньої системи культурних переконань ніколи повністю не зникає із психіки особи. Воно часто залишається там у якості несвідомих архетипових елементів ковітальної культури соціуму. Тому привласнення нових цінностей і норм не завжди руйнує попередні навіть на рівні окремої особистості: воно лише витісняє їх із сфери свідомості [4; 7].

Отож метою адаптації є потреба у досягненні двох протилежних цілей – злиття з соціумом та виділенні свого Я як автономної одиниці. Відтак мовиться про процесний характер згаданого конструкту – *особистісну адаптованість*, котра трактується А.В.Фурманом як “універсальна здатність особи гармонізувати свої взаємини із світом і самою собою і збагачувати відповідність: а) зовнішньо – між ментальним досвідом людини і оточенням, б) внутрішньо – між цілями і результатами, ставленнями і психічними образами, переживаннями і Я-концепцією” [7, с. 93].

Таким чином, ефективне розгортання адаптаційних процесів має вагомe значення для формування самодостатньої професійно зрілої особистості, здатної активно взаємодіяти із соціумом, конструктивно розв'язувати смисложиттєві проблеми, спроможної повно реалізувати власний творчий потенціал та віднайти сенс свого існування.

1. Балл Г.А. Понятие адаптации и его значение для психологии / Г.А. Балл // Вопросы психологии. – 1980. – № 1. – С. 92-100.

2. Зеер Э.Ф. Личностно-развивающие технологии начального профессионального образования: [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / Э.Ф. Зеер. – М.: Издательский центр “Академия”, 2010. – 176 с.

3. Москаленко А.П. Професійна адаптація працівників ОВС: [методичні рекомендації / За заг. ред. проф. Соболева В.О.] / Москаленко А.П., Кобзін Д.О. – Харків: Ун-т внутр. справ, 2000. – 70 с.

4. Налчаджян А.А. Социально-психологическая адаптация личности (формы, механизмы и стратегии) / А.А. Налчаджян. – Ереван: Изд-во Армянской ССР, 1988. – 364 с.

5. Психологічна адаптація викладача-початківця до професійної діяльності в умовах вищої школи: [Електронний ресурс] // <http://www.psyh.kiev.ua>

6. Ревасевич І. С. Психологічна структура і динаміка особистісної адаптованості учнів загальноосвітніх шкіл: дис. ... канд. психолог. наук: 19.00.07 / Ревасевич І. С. – Івано-Франківськ, 2007. – 234 с.

7. Фурман А.В. Психодіагностика особистісної адаптованості / А.В. Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 197 с.